

MASARYKOVA UNIVERZITA BRNO

Filozofická fakulta

Historický ústav

**Okolnosti výstavby prvního Husova sboru
v Brně**

Bakalářská diplomová práce

Kateřina Parolková

Vedoucí práce: PhDr. Libor Vykoupil, Ph.D.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem Bakalářskou diplomovou práci na téma Okolnosti výstavby prvního Husova sboru v Brně zpracovala sama. Všechny prameny a literatura použité v práci jsou citovány a souhrnně uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Brně, 10.11.2021

.....
Podpis autora

Poděkování:

Zvláštní poděkování věnuji sestře faráře Mgr. Šárce Chytilové, bratru farářů Vratislavu Maršovi DiS., Mgr. et Mgr. Jakobovi Maršovi, Mgr. Vítu Maršovi, Ing. Michaele Kubíčkové a archiváři Mgr. Marcelovi Sladkowskému. Všem děkuji za neuvěřitelnou trpělivost, vstřícnost a bezvýhradnou ochotu mně vždy naslouchat a pomáhat.

1. Obsah

Obsah	4
2. Anotace.....	5
3. Abstract.....	6
4. Úvod	7
5. Teoretické, obecné a časové vymezení práce.....	9
6. Archivy, prameny a literatura	12
6.1 Archiv města Brna	12
6.2 Ústřední archiv a muzeum CČSH Praha.....	13
6.3 Zemský archiv Opava pobočka Olomouc.....	14
6.4 Archiv Brněnské diecéze CČSH, Joštova 7.....	14
6.5 Náboženská obec Botanická	15
6.6 Náboženská obec Královo Pole	15
7. Mezníky ve vývoji CČS	16
7.1 Pravoslavná krize	18
7.2 Dr. Karel Farský	19
7.3 Struktura a základní znaky CČS(H).....	20
8. Obec Královo Pole	22
9. Stavba Husova sboru v Králově Poli.....	23
9.1 Návrhy na stavbu Husova sboru	24
9.2 Ing. Josef Novák, jeho návrh a výběr pozemku.....	27
9.3 Architektura a koncepce stavby	28
9.4 Grümm a Dejmek.....	30
10. Shrnutí	34
11. Závěr	36
12. Seznam použitých zkratk	38
13. Seznam použitých pramenů a literatury	39
13.1 Prameny	39
13.2 Literatura.....	40

2. Anotace

Zpracování tématu je zaměřeno na místní a dobovou problematiku spojenou s výstavbou Husova sboru v Králově Poli v Brně. Práce zachycuje dílčí anabáze bezprostředně související s podmínkami a možnostmi, které se stavbou souvisely. Zabývá se procesy nejen ekonomickými a politickými na pozadí utváření samotné Církve československé, ale mapuje i náladu ve společnosti po vytvoření Československé republiky, lidské i osobní postoje jednotlivých aktérů bez nichž by institucionalizace a struktura nové církve nebyly možné.

3. Abstract

The elaboration of the topic is focused on local and contemporary issues connected with the construction of the Hus Choir in Kralovo Pole in Brno. The work captures the parts of the anabasis that are directly related to the conditions and possibilities that were related to the construction. It deals not only with economic and political processes against the background of the formation of the Czechoslovak church itself, but also maps the mood in society after the creation of the Czechoslovak Republic, human and personal attitudes of individual actors without which the institutionalization and structure of the new church would not be possible.

4. Úvod

Každá civilizace potřebuje příběh a náboženství je jedním z nejobsáhlejších. Podstatným prvkem víry je schopnost stmelovat jedince, celé civilizace, ale samozřejmě je i rozdělovat. Víra posiluje soudržnost, kolektivní myšlení, vysvětluje nevysvětlitelné, nutí k přemýšlení. Pozdější propojení náboženství s politikou přineslo nástroj kontroly nad společností spolu s tresty a šířením dogmat. S dějinnými událostmi docházelo postupně k vymaňování se ze zavedených pravidel. Obecně lze připomenout jako příklady vytvoření nábožensky pluralitního prostředí, snahy o reformu církve Janem Husem, protestantismus a mnohé další. Přímým důsledkem pak byl vznik nových hnutí, náboženských směrů i nových náboženství spolu s nutností institucionalizace a vytvoření míst spojených s ideologií nových církví podpořenou vizuálním symbolem v podobě vlastních svatostánků.

V dějinném vývoji ČSR jsou v současné době na okraji zájmu události související se vznikem Církve československé, které zasáhly do osudů lidí, politiky i celé společnosti v místním i mezinárodním měřítku. Tato církev dokázala všeobecně přijímaný primát katolické církve překonat a neústupností především soudobé české inteligence dala vzniknout církvi, která svým vlivem podstatně zasáhla do všeobecného nahlížení na náboženství jako takové. Snahu o komunikaci a sblížení různých církví prezentovala CČS na Všeobecných křesťanských konferencích. CČS představovala vizi své církve jako křesťanství, které má spojovat na základě svobody svědomí, svobody lidského ducha, hledání pravdy, vývoje v myšlení a pokroku. Na tyto konference byla zvána i římskokatolická církev, která ovšem pozvání odmítala.

Výchozím bodem předcházejícím vzniku církve byl katolický modernismus ovlivněný osvícenstvím a v našich poměrech na něj navazující národní obrození. Otevřely se nové průhledy do národně zbarveného života a došlo k posílení nových idejí. Tyto tendence se projevovaly v mezinárodním měřítku, dokonce i v USA. V našem prostředí se prvními nacionálními protesty staly české překlady obřadních a liturgických formulářů. Progres českého katolického modernismu dal vzniknout Jednotě katolického duchovenstva v roce 1902, jejíž činnost přerušil zákaz papeže

v roce 1907. Konec první světové války a vznik Československa vytvořily vhodné podmínky pro obnovu myšlenek na prosazení reformy stávající církve.

Prudký a pozitivní rozvoj CČS s sebou přinesl často chaotické a napjaté situace. Vytváření základů a pravidel na kterých církev svou existenci stavěla se neobešlo bez krizí, protože vnitřní záležitosti církve zasahovaly do státní politiky ČSR a souběžně s tím i do politiky Vatikánu. V obecném a širokém smyslu lze říct, že svým základním stanoviskem pojetí církve jako národní a s odkazem na snahy Mistra Jana Husa církev reformovat, se částečným způsobem vrátili v čase a svou „věc“ dotáhli do zdárného konce. Snahy nové církve o koexistenci s tou stávající vyšly naprázdno, a proto bylo nutné začít stavět vlastní bohoslužebná místa. Se vznikem nových staveb, školy, kolejí, úřadů a přidělováním původně římskokatolických farností CČS se situace stala neutrální. Vzniklo jakési vakuum, kde římskokatolická církev tolerovala existenci té nové. Trvalo ještě dalších sedmdesát let než Vatikán oficiálním prohlášením papeže Jana Pavla II. uznal Mistra Jana Husa jako reformátora církve.

Velmi důležitým faktorem pro rozvoj a upevnění stability CČS byla možnost výstavby vlastních svatostánků. Realizace staveb si ve svých počátcích vynutila řadu úprav ve smyslu naplnění státních zákonů, zásahy ze stran politiků, aktivity představitelů církve, obyčejných lidí z řad členů církve, lidí i firem v místě stavby, a to vše spolu s poválečným vývojem v celé ČSR. Svým vznikem církev ovlivnila životy všech s ní propojených i těch pouze přihlížejících. Podílela se zásadním způsobem na utváření společnosti ve všech oblastech. Změnila pohled člověka na jeho vztah k víře, pomáhala v sociální sféře, válečným veteránům, ve školách, v kulturní oblasti, chudým. Stala se jedním z hlavních činitelů utvářejících proměnu v rovině místní i celostátní. Je výraznou a neoddělitelnou součástí vývoje dějin dvacátých let i značné části 20. století v Československu.

5. Teoretické, obecné a časové vymezení práce

Počátky Církve československé lze v širším pojetí posunout k osobě Josefa Dobrovského a Aloise Spisara, kteří se základy nového kritického pojetí dějin snažili implementovat i do nového pojetí teologie.¹ S tímto vývojem lze dát do souvislosti i myšlenky Františka Palackého, který nahlížel na českou otázku jako na otázku náboženskou.² Velmi zásadním způsobem přispěl k rozšíření povědomí o nutnosti katolicismus reformovat a přiblížit vzdělání ve víře každému člověku francouzský osvícenec Bernard Bolzano.³ Prakticky současně s těmito událostmi došlo na prvním Vatikánském koncilu roku 1870 k vytvoření dogmatické konstituce *Pastor aeternus*⁴, později k vyhlášení *Codex Iuris Canonici*⁵ papežem Benediktem XV. roku 1917. Formující se katolický modernismus zasáhl silně prakticky celý svět. Je proto velmi zajímavé, že konečné a přetrvávající důsledky tohoto myšlenkového proudu daly vzniknout pouze jediné nové církvi: Církvi československé.⁶

Všechny výše popsané události zesílily myšlenku demokracie a modernity s využitím moderní filozofie v katolické teologii. V českém prostředí došlo v roce 1902 k založení Jednoty katolického duchovenstva. Toto uskupení působilo převážně na literárním poli, navazovalo přímo na Bolzana a šířilo myšlenky katolického modernismu. Roku 1907 papež Pius X. zakázal modernismus encyklikou *Pascendi Dominici gregis*.⁷ K znovuoobnovení JKD došlo v září roku 1918 pod vedením Jindřicha Šimona Baara.⁸ Program Jednoty (Obnova církve katolické v Československé republice) z roku 1919 zformulovaný Baarem měl největší vliv na podobu budoucí CČS.⁹ Erudovaným, morálním a dynamickým jednáním ovlivnil řadu osobností i událostí. V lednu roku 1919 se na členské schůzi

---

¹ VEVERKOVÁ, Kamila: *Osvícenství a modernismus*. In: 90 let Církve československé husitské, Praha 2010, s. 9.

² FRÝDL, David: *Zrod Církve československé (husitské)*. In: 90 let Církve československé husitské, Praha 2010, s. 17.

³ Tamtéž, str. 10-12.

⁴ Výnos, který definuje papežský primát a papežskou neomylnost.

⁵ Kodex kanonického práva, závazný soubor prvních předpisů a vnitřních norem, který byl pozměněn roku 1983 a je v platnosti dodnes.

⁶ FRÝDL, David: *Zrod církve československé (husitské)*. In: 90 let Církve československé husitské, Praha 2010, s. 18.

⁷ Těto encyklice předcházelo vydání dekretu *Lamentabili sane exitu*, která obsahuje seznam 65 modernistických tezí považovaných za hereze.

⁸ J. Š. Baar nikdy do CČS nevstoupil.

⁹ Spoluautory byli mj. Xaver Dvořák, František Teplý, Matěj Pavlík a další.

projednával výsledek původně nevýznamné akce Bohumila Zahradníka Brodského. Ten pomocí dotazníku zmapoval míru proreformního myšlení a závěry za podpory Dr. Karla Farského¹⁰ na schůzi přednesl. Zároveň Farský vyzval kněze k přísaze, aby ze svých reformních požadavků neustoupili.¹¹

Posílení demokratických nálad po vzniku ČSR spolu s přihlášením se Masaryka k odkazu Jana Husa bylo v přímém kontrastu s ohromnou ztrátou autority katolické církve. Protikatolické smýšlení vyústilo například ve zničení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze 3. listopadu 1918.¹² Poukazování na politikaření, prodejnost a doktrinářství katolické církve bylo dáváno do souvislostí s Habsburskou monarchií a církev byla vnímána jako instituce toužící jen po majetku a moci.¹³ Politická situace tak byla také jednou z hlavních příčin vzniku CČS.¹⁴

Základní časové vymezení práce řadím do let 1924-1926 s dílčím přesahem v letech 1918-1927, které jsou nutné pro uvedení souvislostí a pro vyjádření celkového obrazu daných událostí. Základní časové vymezení zahrnuje samotný proces stavby Husova sboru v Králově Poli z administrativního i lidského hlediska. Rozšířený časový rámeček pak zahrnuje související pozadí vzniku CČS spolu se zlomovými situacemi ovlivňujícími dění uvnitř i vně církve. Dokreslením událostí předcházejících počátku stavby, během jejího průběhu, doplňující informace o osobnostech spojených s tímto procesem a zajímavosti po jejím dokončení míří k cíli práce, a sice podat co nejucelenější obraz okolností stavby Husova sboru s využitím všech zjištěných informací.

Téma práce jsem si zvolila s ohledem na osobní vztah k této předmětné budově a po zjištění, že ucelený a podrobný koncept o průběhu stavby v souvislostech, stejně tak i bližší podrobnosti k některým osobám přímo se stavbou spojených, jsem při prvotním sestavování koncepce práce nenalezla. Při základním hledání podkladů, otázek a odpovědí jsem postupovala metodou kritické analýzy pramenů. Proto jsem zařadila v úvodu práce i základní informace o archivech,

---

¹⁰ Po tomto veřejném vystoupení se Farský poprvé velmi výrazně zapsal do širšího povědomí.

¹¹ FRÝDL, David: *Zrod církve československé (husitské)*. In: 90 let Církve československé husitské, Praha 2010, s. 20.

¹² Postaven roku 1650 Ferdinandem III. jako poděkování Panně Marii za obhájení Prahy před Švédskými vojsky, tvůrcem výzdoby byl Jan Jirí Bendl, jméno architekta se nedochovalo.

¹³ PRÁŠEK, Ferdinand: *O vzniku papežského státu a co z toho plyne pro naše poměry*. Praha 1929, s. 11.

¹⁴ RÁDL, Emanuel: *Náboženství a politika*. Praha 1921, s. 107-108.

v kterých jsem bádala, doplněné o zajímavosti s nimi spojené. Výstupy, poznatky a postřehy k samotné práci jsou propojeny převážně s dobovou literaturou, záznamy v jednotlivých archivech a pamětními knihami náboženských obcí. Pro doplnění k ucelenému rámci předložené práce jsem zvolila několik publikací vydaných od roku 1999.

1. Dobová fotografie nově postaveného Husova sboru v Králově Poli.¹⁵

¹⁵ Archiv NO Brno Královo Pole, Fond 1-60/M4a, Fotografie II.

6. Archivy, prameny a literatura

S ohledem na zvolenou metodu je na místě zmínit strukturu a podstatu mnou zkoumaných materiálů a zvolených institucí pro bádání k tématu. Na začátku jsem samozřejmě zvolila vcelku široký záběr k prozkoumávání archiválií. Po zjištění relevantnosti související s tématem jsem okruh zúžila. Bádala jsem v Archivu města Brna, archivu Opava pobočka Olomouc, Ústředním archivu a muzeu Církve československé Praha, Archivu Náboženské obce Královo Pole, Archivu Náboženské obce Botanická, Archiv Brněnské diecéze CČSH na Joštově, prozkoumala jsem Pamětní knihy NO Brno Královo Pole a NO Brno Botanická.

Při procházení archiválií jsem zjistila, že prakticky chybí informace k osobě architekta Josefa Nováka. Proto jsem oslovila prof. Ing. arch. Vladimíra Šlapetu DrSc., který však nebyl schopen mně v této věci poradit. Poté jsem oslovila prof. Ing. arch. Jiljí Šindlara CSc, kterého myšlenka zpracování tohoto tématu velmi nadchla, ale pro časovou zaneprázdněnost musel později své působení v této věci odvolat. Při svém bádání jsem také zjistila informaci, že mezi NO Královo Pole a stavební firmou byl veden soudní spor. Tento typ archiválií je uložen Moravském zemském archivu v Brně, ale bylo mně sděleno, že tento dokument se nedochoval.¹⁶

6.1 Archiv města Brna

Zákonem stanovený archivní zákon a prováděcí vyhlášky stanovují, jakým způsobem mají akreditované státní archivy postupovat při zpracování archiválií. Zajímavostí je skutečnost, že konkrétně tento nepatří do soustavy státních archivů, ale jedná se o akreditovaný archiv. Působnost se tedy vztahuje pouze k městu a k jeho samosprávě. Jsou zde umístěny sbírky listin a mandátů datovaných od roku 1208, sbírky rukopisů od roku 1333, Svatojakubská knihovna v letech 1349-1790, knihovna Mitrovského 1400-1900, archivy mnoha cechů, aktový materiál, zbytky registratur, knihovna čítající více jak 63 000 tisíc svazků a mnohé další. Součástí je samozřejmě i Archiv města Královo Pole v letech 1515-1859, který je ovšem

---

¹⁶ Jednalo se o spor vedený pod spisovou značkou Ck VIII 361/27, žaloba byla podána 1. října 1927 a obsílka k prvnímu kroku stanovená na den 21. října 1927 k Zemskému civilnímu soudu v Brně na ulici Mozartova 2. Tento spis se nedochoval a jiné případné spory v letech 1926-1928 se MZA nepodařilo dohledat.

neinventarizován, tudíž je přístupný jen se schváleným povolením. Dokumenty týkající se státních institucí jsou ukládány v Moravském zemském archivu.¹⁷ AMB původně sídlil na Nové radnici v Brně, v roce 2003 se velká většina materiálu i pracovníků přesunula do nové budovy v Černovicích. Zůstal tak jediný externí depozit umístěný v Kuřimi, který obsahuje převážně nezpracovaný materiál.

6.2 Ústřední archiv a muzeum CČSH Praha

Tento archiv sídlí na ulici Wuchterlova 5, v Dejvicích. Budova byla postavena v letech 1925-1927 a otevřena 19. října 1928. Součástí komplexu vysokého 42 metrů je muzeum¹⁸, bohoslovecká kolej, ubytování, přednáškové sály, kanceláře ústředí církve, kolumbárium, sídlo úřadu patriarchy, samostatný sborový chrám, knihovna a archiv. Zajímavostí je umístění uren prvních dvou patriarchů Karla Farského a Antonína Procházky pod jejich bustami přímo v modlitebně. Další zajímavostí mohou být varhany evokující paprsky velkého slunce.

Ústřední archiv byl zřízen 12. května 1937 na základě rozhodnutí Ústřední rady církve. Impulzem ke zřízení archivu byla především výstava o životě a díle Karla Farského konaná v tomto roce. Materiál z výstavy se stal základem budoucího fondu. Prvním archivářem byl Václav Šťastný, ale Správní řád archivu a muzea sestavil roku 1940 Věslav Růžička působící v archivu v letech 1940-1968. Tento řád byl platný až do roku 1990, kdy jej přepracoval Bohdan Kaňák.¹⁹ V současnosti je vedoucím archivářem Mgr. Marcel Sladkowski. V depozitáři je uloženo více než 600 běžných metrů archiválií, z kterých je uspořádáno 70 b. m. Ve správě má archiv 80 fondů, mezi kterými najdeme fondy ústředních institucí církve, osobní fondy významných představitelů církve, prameny vztahující se ke katolickým reformním kněžím, plastiky, grafiky a také knihovnu obsahující desítky tisíc knih.

---

¹⁷ Do soustavy akreditovaných archivů patří Archiv hlavního města Praha, Archiv města Plzeň, Archiv města Ostrava a Archiv města Ústí nad Labem.

¹⁸ Otevřeno bylo roku 1937, je zaměřeno na religiózní předměty, ale v současnosti není sbírka vystavena, nepořádají výstavy, není k dispozici ani katalog.

¹⁹ Přepracované směrnice, řád a vedení spisoven byly schváleny Ústřední radou CČSH roku 1988.

6.3 Zemský archiv Opava pobočka Olomouc

Počátky vzniku archivu lze spojit s obdobím osamostatnění se Opavského knížectví počátkem 14. století. Založen byl roku 1849²⁰ se sídlem v Opavě, které je zde stále. Později byl rozdělen na šest jednotlivých oddělení, z nichž jedna pobočka je v Olomouci. Zemský archiv Opava je umístěn v budově Státního okresního archivu v Olomouci a mají společnou badatelnu. Archiv spadá přímo pod ministerstvo vnitra ČR. Tento archiv je třetím největším v ČR. Většina fondů je inventarizována a zpracována programem ProArchiv. Shromažďuje písemné fondy převážně církevního charakteru. Spravuje spolu s MZA písemnosti Slezského vévodství a písemnosti zemské správy Moravskoslezských zemí a olomouckého kraje. Jako základní a významné fondy lze jmenovat fondy olomouckého Arcibiskupství, konsistoře, kapituly a Ústředního ředitelství arcibiskupských statků, také sbírku církevních a státních matrik.²¹ Nejstarší z řady rukopisů pocházejí z poloviny 11. století. Církevní fondy jsou vlastnictvím olomouckého arcibiskupství, proto je potřeba při jejich zkoumání žádat přímo Arcibiskupství Olomouc.

6.4 Archiv Brněnské diecéze CČSH, Joštova 7

Archiv vznikl v roce 1950 po vytvoření Brněnské diecéze vydělením z diecéze Moravské. Došlo k přesunu sídla a spolu s ním i ke vzniku nového archivního místa. Na tomto místě jsou k dispozici materiály spojené s personální agendou, účetní archiv, stavební archiv, fotografie, vizitace, kompletní vydání Českého zápasu od jeho vzniku a další.²² Součástí archivu je knihovna čítající na 2900 publikací. Další nedílnou součástí jsou tzv. pasporty. Jedná se o dokumenty, které na základě dochovaných pramenů shrnují vznik a vývoj té které náboženské obce sepsané rukou duchovního spravující danou NO. Tyto dokumenty jsou zabarveny vlastními a emočními názory pisatele. Shromažďují se z preventivních důvodů za účelem možné ztráty nebo zničení původních zápisů. Archiv je interního charakteru tzn., že jakákoliv informace o něm není v elektronické podobě

---

²⁰ Jako první spravoval fondy Franz Tiller.

²¹ K nejstarším patří svazek, jehož vznik je datovaný do roku 1571.

²² Mimo prvního ročníku, který je k dispozici v Ústředním archivu a muzeu CČSH Praha.

k dispozici. Badatelská činnost je možná po předchozí telefonické domluvě. Externě tento archiv spravuje Mgr. Marcel Sladkowski, působící nejen v Praze, ale i na jiných archivních a správních místech ČČSH.

6.5 Náboženská obec Botanická

Budova Husova sboru na ulici Botanická byla postavena roku 1929. Jedná se o funkcionalistickou stavbu, jejíž realizace byla jednou z prvních tohoto druhu nejen v ČR, ale i v celoevropském měřítku. Zajímavostí může být veřejně vyhlášená soutěž, v které zvítězil architekt Jan Víšek před architektem Bohuslavem Fuchsem. Součástí každého sboru je větší či menší archiv obsahující dobovou literaturu, písemnosti rázu administrativního, a pamětní knihy. Zdejší pamětní kniha je vedena příkladně a velmi přehledně, ovšem s přihlédnutím na subjektivní zabarvenost zapsaných událostí. Nechybí v ní fotografie s popisky, data zápisů ze schůzí, rovněž je zde uváděna informace v případě změny zapisovatele s uvedením jména. Tak je možné zjistit, že prvním kronikářem se stal František Jakubiček, pak František Dědičik, následně František Sedláček, Jindřich Sova další.

6.6 Náboženská obec Královo Pole

Archiv tohoto sboru obsahuje především dobovou literaturu, písemnosti týkající se korespondence, schůzí, hospodářských, duchovních i obecných záležitostí, mnoho fotografií, fotografické štočky, diapozitivy a samozřejmě i pamětní knihu. Archiválie jsou pečlivě inventarizovány, ale popsány pouze písmeny a číslicemi. Je tedy potřeba hledat podle konkrétního seznamu, který obsahuje informace o obsahu daného kartonu. Jednotlivé kartony už tříděny nejsou. Pamětní kniha Králova Pole patří mezi jednu z nejlépe vedených kronik NO v Brně. Autoři zápisů až do roku 1946 nejsou známi. Na první straně je pouze krátký vpisek, kde je uvedeno, že sestavení začátku knihy se ujal Josef Klásek.²³ Nabízí se tak úvaha, že tato Pamětní kniha není původní. Archivní řád pro NO byl totiž zaveden až v průběhu padesátých let.

---

²³ Pamětní kniha NO Brno-Královo Pole, čís. přír. 6/58, sign. 18/II B, s. 1.

7. Mezníky ve vývoji CČS

Události předcházející stavbě samozřejmě souvisí se vznikem Církve československé. Vznik nové církve není nutné podrobně popisovat, protože by to v případě této studie bylo zavádějící. Také bylo na toto téma sepsáno celkem velké množství prací, např. L. Němec, J. Kalenský, P. Marek, B. Kaňák, V. Růžička, F. Cinek, F. Pokorný, J. Balatková, A. Spisar, M. Salajka mnoho dalších. Zcela jistě postačí shrnutí zásadních a zajímavých momentů pro dotvoření představy nálady a okolností předcházející samotné stavbě Husova sboru v Králově Poli.

Proč nová církev vznikla vcelku pragmaticky shrnuje vyjádření, že stávající katolická církev svým učením, zbožností, mravností a zřízením nedostačuje současným společenským, politickým ani sociálním potřebám.²⁴ Podstatnou událostí byl vznik Československa.²⁵ Došlo k posílení idejí o demokratických právech jednotlivce i národů a národní hrdosti, posílené o předchozí aktivity v rámci katolického modernismu²⁶, kterou v ČSR prosazovala Jednota katolického duchovenstva.

Návrhy na reformu byly předneseny papeži Benediktu XV. v únoru 1919. Přestože delegace vedená děkanem Krojherem měla diplomatické pasy, státní subvence a mohla vést jednání i několik měsíců, proběhlo jen jedno krátké slyšení, při kterém požadavky nebyly vůbec projednány. Toto fiasko způsobilo krizi v JKD, došlo k jejímu rozdělení a vytvoření radikálnějšího uskupení Ohniska²⁷ v čele s profesorem Karlem Farským. Jimi byl přednesen návrh provést reformy cestou *via facti*.²⁸ Zajímavostí může být, že v počátcích církve jako výchozí liturgii používala překlad Kralické bible.

Po radikálním zamítnutí jakýchkoli reforem ze strany Vatikánu bylo dne 8. ledna 1920 na schůzi za účasti novinářů a veřejnosti většinovým hlasováním ustanoveno osamostatnění a založení nové církve s názvem Církve

²⁴ KOVÁŘ, František: *Náš poměr ke katolictví*. In: *Náš duchovní zápas*. Praha 1936, s. 14-15.

²⁵ CIBULKA, Pavel: *Městys a město (1844-1918)*. In.: *Dějiny Králova Pole*. Brno 2004, s. 141-142.

²⁶ Katolický modernismus byl silně ovlivněn husitským charakterem a rozměrem biblické zvěsti. Věřoučné dokumenty CČSH jednoznačně poukazují na vazbu s českou reformací. Ideová stanoviska byla vyslovena 10. ledna 1920 tak, že se církev bude budovat jako sbor Páně na základě Evangelia a v duchu odkazu Cyrila a Metoděje a mistra Jana Husa... MATYÁŠ, Milan: *Seznamujeme se s Církví Československou husitskou*. Praha 1999, s. 36.

²⁷ Srov. KOVÁŘ, František: *Dílo jeho pera*. In: *Sborník Dra. Karla Farského*, Praha 1925, s. 108.

²⁸ ... cestou činu, což znamenalo uzavírání sňatků a konání bohoslužeb v českém jazyce na základě Českého misálu, který zpracoval a vydal Karel Farský před Vánocemi roku 1919.

československá.²⁹ Státem byla uznána v září téhož roku ještě za vlády ministerského předsedy Vlastimila Tusara (sociální demokraté), což bylo pravděpodobně šťastnou okolností, protože následující vláda Jana Černého byla konzervativní.³⁰

Pro fungování církve ovšem nestačilo jen schválení statutu, bylo nutné zřídit i náboženskou obec, aby ji stát mohl uznat jako právní subjekt. V souvislosti s tímto faktem byl například zaslán dopis dne 11. května 1921 na sekretariát Zemské rady starších pro Moravu a Slezsko, kde se mimo jiné psalo o neznalosti platných zákonů, „... žvanění, ... že je to skandál co se v Praze tropí...“.³¹ Současně s těmito aktivitami byly novou církví opakovaně vznášeny požadavky na odluku církve od státu. Jako dva příklady uvádím schůzi za účasti starosty města Brna Dr. Bedřicha Macků a dvou politických stran (socialisté a demokraté) v listopadu 1923³² a schůze za přítomnosti poslance Ferdinanda Práška a přisedícího zemského výboru Julia Kopečka, jejíž závěry byly v podobě rezoluce zaslány ministerskému předsedovi Antonínu Švehlovi.³³

Do opravdu širokého povědomí se církev dostala v roce 1925 při pořádání oslav k výročí upálení Mistra Jana Husa. Oslav se účastnil i Tomáš Garrigue Masaryk, protože byl tento den vyhlášen státním svátkem. Oslavy pojaté v celostátním měřítku způsobily mezinárodní roztržku s Vatikánem, jejímž přímým důsledkem byl odjezd nuncia Francesca Marmaggiho z Prahy a přerušování styků se Svatým stolcem na dva roky.³⁴

Důležitými mezníky ve vývoji církve byly především sněmy. Na prvním sněmu konaném v Praze roku 1924 byly zakotveny organizační a věroučné zásady církve. V širším kontextu to byla především snaha o proměnu dosavadních církevních struktur. Co bylo nové, bylo oživení principu husitského bohosloví, Evangelium mělo být čteno v rodném jazyce, svoboda přesvědčení, dobrovolnost celibátu a prvek demokracie spočíval především v tom, že se laici měli podílet na

---

²⁹ Kritika Pekaře a Šusty k historickému zdůvodnění vzniku CČS... KAŇÁK, Miloslav: *Dr. Karel Farský. O životě a díle prvního patriarchy Církve československé*. Praha 1951, s. 13.

³⁰ Věst matriky mohla církev od poloviny roku 1922.

³¹ ZaO pobočka Olomouc, Fond ZRS CČS Olomouc, karton 1, inv. č. 3.

³² Pamětní kniha NO Botanická, Kronika náboženské obce Velkého Brna od roku 1921, čís. přír. 8/79 sign. 29 B II., s. 15.

³³ Pamětní kniha NO Botanická, Kronika náboženské obce Velkého Brna od roku 1921, čís. přír. 8/79 sign. 29 B II., s. 20-21.

³⁴ KAŇÁK, Bohdan: *Budování církve (1924-1939)*. In: 90 let Církve československé husitské, Praha 2010, s. 47.

řízení církve.³⁵ Svobodné rozhodování všech ale bylo příčinou mnoha názorových konfliktů a mj. dalo vzniknout rozkolu uvnitř církve nazývanému jako „pravoslavná krize“.

7.1 Pravoslavná krize

Během prvních pěti let vstoupilo do nové církve na půl milionu lidí, včetně těch významných, intelektuálové i umělci. Jedním z nich byl například architekt a sochař František Bílek. Největším problémem ve funkčnosti a potřebách církve bylo využívání římskokatolických far, kostelů a hřbitovů. Selhala i snaha CČS uplatnit využívání těchto institucí půl na půl. Docházelo k slovním potyčkám i k fyzickému násilí. Proto církev začala usilovat o výstavbu vlastních svatostánků. S tím souviselo svěcení biskupů, které by potvrdilo kontinuitu se svatou církví.

Skupina vedená Bohumilem Zahradníkem-Brodským našla spojení v Srbské pravoslavné církvi. Bylo zasláno memorandum s žádostí, aby se CČS stala součástí pravoslaví. Svatý Synod Srbské pravoslavné církve zaslal dopis o přijetí rezoluce na základě dřívějšího spojení českého národa s ostatními Slovy.³⁶ Jednáními a přímou účastí v Československu byl pověřen nišský biskup Dositej, který byl mimo jiné informován o zřizování farností a žádán o přidělení duchovních.³⁷ Po druhém a upraveném memorandu Srbská církev převzala patronát nad CČS a vyvrcholením jednání bylo vysvěcení Michala Pavlíka na prvního biskupa v září roku 1921 v Bělehradu, který přijal jméno Gorazd.³⁸ Jako biskup vykonával funkci bělehradského patriarchátu v moravské diecézi CČS.

Prozatímní vedení CČS mělo ovšem výhrady k přijetí některých tradic spojených s pravoslavím. Rozčarování nad vývojem, konflikty a rozpolceností nové církve dal najevo Dositej v dopise psaném dne 28. září 1922. Zde se pozastavuje mj. nad jednáním lidí, kteří se nechtějí spojit se srbskou církví.³⁹ Snaha biskupa Gorazda zcela přejít k pravoslaví s sebou přinesla na několik let mnoho konfliktů a útoky proti Farskému a „jeho“ církvi vzbudily všeobecný zájem.

---

³⁵ KAŇÁK, Bohdan: *Olomouc. Husův sbor*. Velehrad 2007, s. 5.

³⁶ ZaO pobočka Olomouc, Fond ZRS CČS Ostrava, karton 1, inv. č. 3.

³⁷ ZaO pobočka Olomouc, Fond ZRS CČS Olomouc, karton 3, inv. č. 104.

³⁸ KAŇÁK, Miloslav: *Dr. Karel Farský. O životě a díle prvního patriarchy Církve československé*. Praha 1951, s. 14.

³⁹ ZaO pobočka Olomouc, Fond ZRS CČS Ostrava, karton 1, inv. č. 5.

Vydáním *Českého katechismu* v roce 1922 v nepřítomnosti Gorazda, který byl v té době na misijní cestě v USA, Karel Farský potvrzoval vlastní nahlížení směru, kterým by se církev měla ubírat. Veřejně vydaný výklad hlavních bodů učení, na kterém církev stojí, krizi jen eskaloval.⁴⁰ Tento akt vyvolal velkou vlnu kritiky vůči jednání Farského, protože bylo vnímáno jako účelové s jednoznačným záměrem vymanit se z pravoslavného vlivu. Vyvrcholením bylo odmítnutí vysvěcení Farského na biskupa, odvolání Dositeje z ČSR a přerušení všech jednání s CČS. Po dalších schůzích, besedách a přednáškách uvnitř církve přišlo zklidnění. Biskup Gorazd vystoupil z CČS a místo něj byl zvolen Josef Rostislav Stejskal jako první moravský biskup.⁴¹ Závěrem dodejme, že pravoslavná krize významně zasáhla také do okolností stavby Husova sboru v Králově Poli, což blíže upřesním v nadcházejícím textu.

7.2 Dr. Karel Farský

Narodil se 26. července 1880 ve Škodějově v Podkrkonoší. Roku 1904 promoval na teologické fakultě UK a roku 1909 získal titul doktora teologie. Nejdříve vyučoval na gymnáziu v Praze a později v Plzni. Členem JKD se stal v roce 1918 po jejím obnovení, byl členem Ohniska a po jeho rozpuštění se stal předsedou nově založeného Klubu reformních kněží. V roce 1923 byl zvolen západočeským biskupem, v srpnu roku 1924 prvním patriarchou CČS a 6. ledna 1925 spolu s dalšími uveden do funkce jako patriarcha CČS a biskup pražský.⁴²

Byl literárně velmi činný, z jeho děl uvádím např. *Z pode jha*⁴³, *Liturgika*, *Mravouka*, *Stvoření*, *Zápas o svobodu ducha v církvi československé*, *Stát a církev*⁴⁴ a další. Základní postoje, myšlenky, smýšlení a podstatu odkud a kterým směrem by se měla CČS ubírat a z jakých hodnot vycházet, vyjádřil Farský ve veřejně

---

⁴⁰ SPISAR, Alois: *Ideové dílo bratra patriarchy*. In: Sborník Dra. Karla Farského. Praha 1928, s. 121.

⁴¹ CEKL, Jan: *Působení Dr. Farského na Moravě*. In: Sborník Dra. Karla Farského, Praha 1928, s. 200.

⁴² KAŇÁK, Bohdan: *Budování církve (1924-1939)*. In: 90 let Církve československé husitské, Praha 2010, s. 45.

⁴³ Tato kniha obsahuje základní myšlenky o vytvoření nové církve, kritiku Vatikánu, zdůrazňuje nutnost reformy, také nabádá nejen k odtržení se od Říma, ale jít přímo proti němu.

⁴⁴ KAŇÁK, Miloslav: *Dr. Karel Farský. O životě a díle prvního patriarchy Církve československé*. Praha 1951, s. 14.

předneseném dokumentu *Národu československému* v lednu roku 1920.⁴⁵ Podle názoru Karla Farského se náboženská otázka přežila proto, že se vytratil smysl náboženství. Jeho ideou byla koncepce nové církve, která by lidem skutečně sloužila.⁴⁶ Dokázal vyjít vstříc požadavkům soudobé moderní doby a přeformulovat podání náboženství potřebám člověka. Díky svým idejím a vysokým organizačním schopnostem dokázal položit základ k vytvoření CČS.⁴⁷

Psal do Českého zápasu, což je až do současnosti oficiální tiskovina CČSH.⁴⁸ Zajímavostí je, že se do tohoto časopisu v některých případech nepodepisoval svým jménem, ale značkou OMEN nebo NEMO. Výběr této značky sám Farský zdůvodňoval, že se mu prostě líbí, a že jej k jejímu používání dovedlo tvrzení Vatikánu, že škodí a snaží se uspořádat farské poměry. Jeho odpovědí bylo, že je přece Farský ze Škodějova.⁴⁹ Související iniciativou Farského bylo zřízení vlastní tiskárny CČS, která podle jeho přání nese jméno Blahoslav a funguje dodnes.⁵⁰ Další aktivitou Farského bylo anonymní vydání Českého kalendáře roku 1919, který obsahuje překlad jmen římského kalendáře do českých ekvivalentů. *Zpěvník písní duchovních* vyšlý roku 1922 pak obsahuje úplný kalendář spolu s abecedním seznamem českých jmen.⁵¹

Během roku 1925 podnikl cesty po Evropě a na přelomu let 1925 a 1926 pobýval i v Americe. Od poloviny roku 1926 se trvale potýkal s nemocemi a komplikacím spojenými s následky fyzického vyčerpání ve věku pouhých 47 let v pražském sanatoriu dne 12. června 1927 zemřel.

7.3 Struktura a základní znaky CČS(H)

Církev je diasporní (rozptýlená), její hlavou je patriarcha. Titul patriarchy bývá všeobecně dáván do souvislosti s tendenčními snahami stát se součástí pravoslavné církve. Skutečností, z níž vychází tento titul, je vytvoření právní

---

⁴⁵ SALAJKA, Milan: *Portrét Církve československé husitské*. Praha 2007, s. 3-4.

⁴⁶ SPISAR, Alois: *Ideové dílo bratra patriarchy*. In: Sborník Dra Karla Farského, Praha 1928, s. 87.

⁴⁷ Tamtéž, s. 100.

⁴⁸ Původní název byl Právo národa. Farský navrhl změnu názvu a jako Český zápas poprvé vyšel 5. března 1920.

⁴⁹ KOLÍNSKÝ, Petr: *Dr. Farský a „Český zápas“*. In: Sborník Dra. Karla Farského, Praha 1928, s. 167.

⁵⁰ Tamtéž, s. 166.

⁵¹ KAŇÁK, Miloslav: *Dr. Karel Farský. O životě a díle prvního patriarchy Církve československé*. Praha 1951, s. 22.

organizace CČS, kterou Farský vyhotovil na základech Baarova programu JKD.⁵² Základní jednotkou je náboženská obec. Soubor náboženských obcí v jednotlivých oblastech pak tvoří diecéze. V roce 1923 byl stvrzen ustavujícím shromážděním vznik čtyř diecézí: Západočeská-K. Farský, Východočeská-G. A. Procházka, první místopředseda Ferdinand Prášek, Ostravská-Ferdinand Stibor a Olomoucká-Matěj Pavlík-Gorazd.⁵³ Správními orgány jsou Shromáždění náboženských obcí a diecézní shromáždění. Nejvyšším zákonodárným orgánem je Církevní sněm a Ústřední rada. Nejvyšším výkonným orgánem v daném obvodu je Rada starších. Mezi další orgány církve patří církevní zastupitelstvo, církevní finanční a revizní výbor, církevní kárný výbor a Ústřední duchovní správa církve.⁵⁴

Dalším orgánem bylo zřízení vojenské duchovní správy CČS 6. února 1922 schválené ministerstvem určené pro vojáky vyznávající tuto víru. Následovalo zřízení Bohoslovecké koleje a její otevření v roce 1926. Samostatnou kapitolou bylo sedmileté vyjednávání s vládou ČSR o možnosti zřízení vlastní školy. Po neúspěchu se církev rozhodla zřídit vlastní soukromou školu. Schválením Ústřední rady byla založena dne 21. září 1932 Vysoká škola bohovědná CČS a jiných svobodných církví křesťanských v Praze.⁵⁵

V základní symbolické rovině uvádím několik charakteristických znaků této církve. V první řadě jsou to svatostánky nazývané sbor, myšleno svou podstatou k navození skutečnosti komplexní soudržnosti a vstřícnosti všem bez rozdílu víry i těm bez vyznání. Součástí těchto staveb, převážně ve velkých městech, bývají kolumbária.⁵⁶ Grafickým znakem církve je kombinace kalicha s červeným křížem na černém pozadí, sutany při bohoslužbách jsou také vyvedeny v černé barvě s jednoduchým kalichem na prsou. Zajímavostí pak může být civilní ošacení duchovních, které používají nejen v běžném životě, ale i při výkonu bohoslužeb, které nespádají svým rázem do těch výsostně obřadních. V hierarchii není rozlišováno pohlaví, proto běžně zastávají funkci faráře i ženy farářky, které najdeme např. v NO Brno Řečkovice a Botanická. Všichni členové duchovního i laického společenství církve se oslovují bratře/sestro.⁵⁷

---

⁵² FRÝDL, David: *Zrod církve československé (husitské)*. In: 90 let Církve československé husitské, Praha 2010, s. 22-23.

⁵³ V současnosti je celkem 282 náboženských obcí a 6 diecézí, včetně té na Slovensku v Bratislavě.

⁵⁴ SALAJKA, Milan: *Portrét Církve československé husitské*. Praha 2007, s. 25-27.

⁵⁵ POKORNÝ, František: *Schematismus Československé církve 1933*. Praha 1932, s. 49.

⁵⁶ Kolumbárium bylo součástí i Husova sboru v Králově Poli. Zrušeno bylo před dvěma lety.

⁵⁷ SALAJKA, Milan: *Portrét Církve československé husitské*. Praha 2007, s. 6.

8. Obec Královo Pole

Vznik ČSR přinesl změnu ve všech oblastech života. Snahy změnit zavedené pořádky se projevily napříč všemi strukturami každodenních událostí. Všudypřítomné „Los von Wien“ a „pryč od Říma“ proklamované i T. G. Masarykem⁵⁸ naplňovalo životy lidí obyčejných i vzdělaných spolu s odporem k monopolu katolické církve. Poválečná situace si také vynutila potřebu urbanizace. Nová koncepce formování měst s sebou přinesla roku 1920 vznik nového správního systému, městských samospráv, místní výbory a zřízení Státní regulační komise. Místní výbory měly působit i při stavebních řízeních.⁵⁹ Nejdříve byla řešena Praha, později Brno. Delegování státních úřadů z Prahy do Brna bylo také snahou o zrušení centralizovaného systému symbolizujícího staré pořádky. Zároveň s tímto vývojem byla vytvořena koncepce Velkého Brna, směřující město k velké proměně, tzn. ke sloučení předměstí s Brnem.⁶⁰ Do rozsáhlého regulačního plánu pro Brno byly zahrnuty dvě města: Královo Pole a Husovice a 21 předměstských obcí. Autorem plánu Velkého Brna byl Jindřich Kumpošt, který byl zároveň vedoucím stavebního úřadu.⁶¹

Královo Pole jako samostatné město fungovalo 14 let. Povýšeno na město bylo roku 1905 na základě žádosti ze dne 9. července 1904 zaslané na moravské místodržitelství.⁶² Ke sloučení s Brnem došlo v roce 1919. Součástí slučovacího procesu bylo vyčíslení aktiv, pasiv a sčítání lidu.⁶³ Dalším prvkem bylo jmenování vrchního architekta pro každou obec, ten schvaloval stavební projekty a organizoval práce spojené s rozvojem jemu svěřené oblasti. Pro obec Královo Pole byl jmenován 16. prosince 1919 vrchním stavitelem Ing. Josef Novák. Více o tomto architektovi je uvedeno níže v samostatné kapitole.

---

⁵⁸ AMB, Fond A20 Archiv města Králova Pole (1515-1945), fasc. 124, subfascikl 6.

⁵⁹ ŘEPA, Milan: *Od vzniku republiky po únorový puč (1918-1948)*. In: Dějiny Králova Pole. Brno 2004, s. 180.

⁶⁰ ŘEPA, Milan: *Od vzniku republiky po únorový puč (1918-1948)*. In: Dějiny Králova Pole. Brno 2004, s. 178.

⁶¹ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha 2000, s. 399-400.

⁶² AMB, Fond A20 Archiv města Králova Pole (1515-1945), fasc. 3, rkp. 4023.

⁶³ AMB, Fond A20 Archiv města Králova Pole (1515-1945), fasc. 124, subfascikl 8.

9. Stavba Husova sboru v Králově Poli

Již během roku 1920 měla CČS na půl milionu věřících. Potřeba důstojných míst ke konání obřadů se stala každodenním tématem. Obzvláště při stupňujícím se napětí, které vznikalo při spoluužívání těch římskokatolických. Bohoslužby se konaly také v parcích, obecních domech, na radnicích, v tělocvičnách atd. Církev opakovaně žádala o zrovnoprávnění všech církví, znárodnění budov a hřbitovů, možnost užívání církevních budov, matrik a ustanovení učitelů československého náboženství.⁶⁴ Konkrétní soupis všech požadavků zasláný vládě ČSR obsahoval 5 bodů.⁶⁵ Dá se říct, že onou pověstnou poslední kapkou byla pozemková reforma, při které katolická církev přišla jen o necelou pětinu svých pozemků. Zbylá hodnota půdy a inventáře ve vlastnictví katolické církve měla hodnotu přesahující jednu miliardu. Ovšem bez započítání hodnoty lesů na těchto pozemcích a dalších nemovitostí.⁶⁶ Několikaletá intervence nepřinesla žádné zlepšení, a proto bylo rozhodnuto o výstavbě vlastních svatostánků. Souhrnem výše uvedených skutečností spolu s rozvojem obce ve všech oblastech života byl vybudován Královopolský Husův sbor jako první v regionu střední a západní Moravy.⁶⁷

Hned v úvodu se nabízí otázka, proč právě Brno a Královo Pole bylo první, kde byl postaven první Husův sbor na Moravě, přestože ke vzniku samostatné náboženské obce došlo až měsíc po slavnostním otevření této stavby.⁶⁸ V širších souvislostech lze uvést, že Královo Pole bylo v hospodářském, průmyslovém, demografickém a sociálním vývoji nejvíce rozvinutou obcí ze všech okolních v rámci Velkého Brna.⁶⁹ Zde rovněž působil původní místní výbor CČS. Také s ohledem na podstatu církve byla obec vnímána jako nositelka národního vědomí, protože se zde např. v roce 1914 konal sokolský slet.⁷⁰

Dalším zásadním faktorem byla pravoslavná krize (přiblížení těchto událostí v kapitole Pravoslavná krize). Krize byla řešena především v moravském regionu

---

⁶⁴ AMB A1/26, Presidiální spisovna II. 1888-1932, inv. č. 720, krabice č. 149, fascikl R-9/2.

⁶⁵ ZaO pobočka Olomouc, Fond ZRS CČS Olomouc, karton 3, inv. č. 94.

⁶⁶ PRÁŠEK, Ferdinand: *O vzniku papežského státu a co z toho plyne pro naše poměry*. Praha 1929, s. 12.

⁶⁷ ŘEPA, Milan: *Od vzniku republiky po únorový puč (1918-1948)*. In: *Dějiny Králova Pole*. Brno 2004, s. 205.

⁶⁸ Pamětní kniha NO Brno-Královo Pole, čís. přír. 6/58, sign. 18/II B, s. 9.

⁶⁹ CIBULKA, Pavel: *Městys a město (1844-1918)*. In: *Dějiny Králova Pole*. Brno 2004, s. 117.

⁷⁰ Archiv Brněnské diecéze, VITOSLAVSKÝ, Ludvík: *Dějiny náboženské obce Církve československé v Brně-Králově Poli*. Čísl. přír. 36/60, sign. 10/K3, s. 1.

s ohledem na fakt, že Pavlík-Gorazd byl biskupem Moravské diecéze. Na jedné straně sice hrozil rozpad nově se formující církve, na druhou stranu se však církev jako taková dostala do širokého povědomí lidí v celé ČSR.⁷¹

V užších souvislostech lze jako základní podstatu uvést fakt, že demokratický prvek uvnitř církve s sebou přinášel mnoho názorových rozepří a konfliktů. Stala se tak čistě prozaickým důvodem okolnost, kdy právě v Králově Poli byli schopni nejrychleji se vypořádat se všemi problémy a dotáhnout jako první do zdárného konce myšlenku postavení vlastního sboru.

9.1 Návrhy na stavbu Husova sboru

První řádná schůze, kde se projednával návrh na vybudování vlastního sboru se konala 20. ledna 1924. Také byl pořízen vůbec první písemný záznam, do té doby se žádné záznamy nepořizovaly. Návrh byl jednomyslně schválen a zároveň sestra Justa Studená nabídla darem pozemek na ulici Husova třída, dnešní Palackého třída.⁷² Později se ukázalo, že by náklady spojené s adaptací darovaného pozemku byly velmi nákladné. Také při vyvrcholení pravoslavné krize sestra Studená přestoupila k pravoslaví a darování pozemku odvolala.⁷³

Na této schůzi byla pověřena vypracováním návrhu místní stavební firma Tučapský a Krejčí. Návrh byl několikrát přepracován, protože v prvotní fázi byl projekt koncipován k původnímu záměru postavit sbor na pozemku věnovanému sestrou Studenou. Tučapský později neskrýval rozčarování nad jednáním později založeného Stavebního odboru, který žádal několikrát přepracování návrhu, a přestože vždy vyhověl, jeho návrh přijat nebyl. Následovaly rok a půl trvající rozepře v písemné formě i na osobní úrovni, při které stavitelská kancelář Tučapský a Krejčí vymáhala proplacení nákladů za zhotovené návrhy. Dne 13. června 1925 na základě oboustranného právně závazného prohlášení mezi firmou a Stavebním odborem CČS byla Tučapskému vyplacena finanční náhrada ve výši 6. 000,- za plány a projekty.⁷⁴

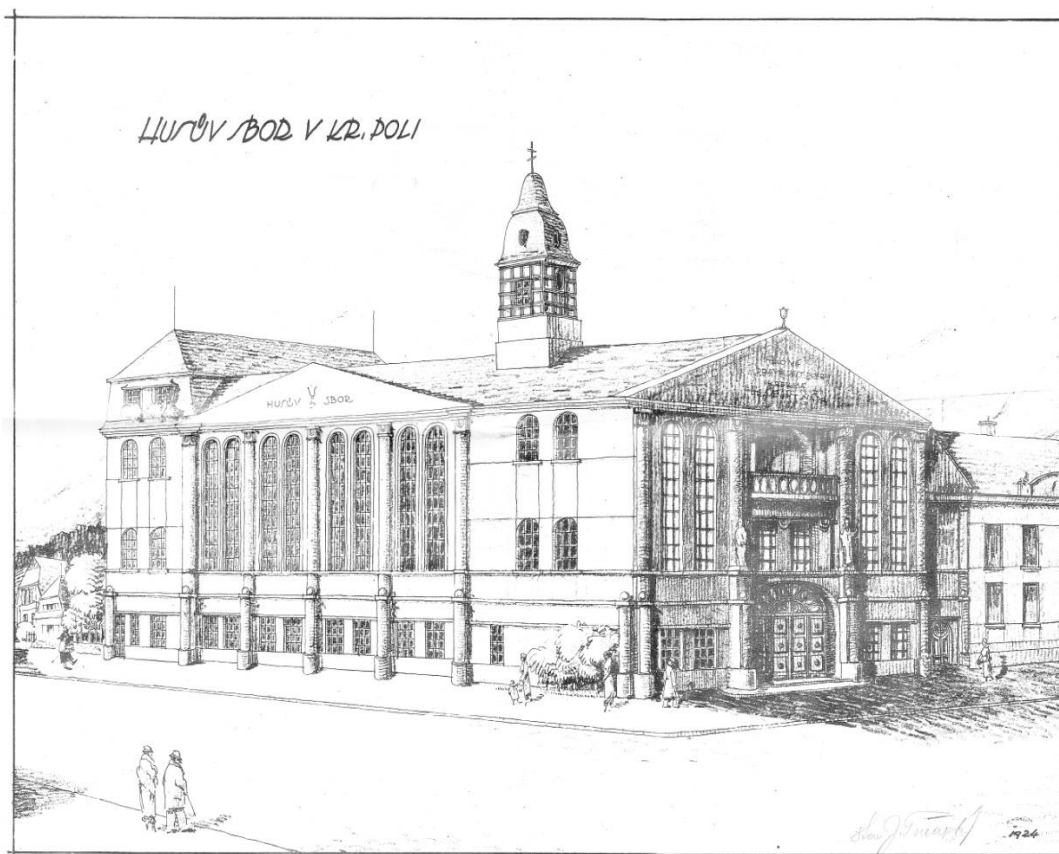
⁷¹ ÚAP a muzeum CČSH, Fond: Korespondence Dr. Karla Farského, inv. č. 758.... Srov. Pamětní kniha NO Brno Královo Pole, čís. přír. 6/58, sign. 18/II B, s. 4.

⁷² Pamětní kniha NO Botanická, Kronika náboženské obce Velkého Brna od roku 1921, čís. přír. 8/79, sign. 29 B II., s. 19.

⁷³ Archiv Brněnské diecéze, VITOSLAVSKÝ, Ludvík: *Dějiny náboženské obce církve československé v Brně-Králově Poli*. Čís. přír. 36/60, sign. 10/K3, s. 4.

⁷⁴ Archiv NO CČSH Brno Královo Pole, karton 1 M3: Stavba Husova sboru 1925.

2. Obrázek návrhu stavitelské kanceláře Tučapský a Krejčí s koncepcí propojení CCŠ s pravoslavním znázorněného umístěním pravoslavného kříže na nejvyšším bodu budovy a kalicha nad hlavním vstupem.⁷⁵

Chaotičnost všech jednání dokazuje fakt, že nejdříve byla schválena stavba, následně výběr firmy, která by měla stavbu projektovat i postavit, a teprve s odstupem osmi měsíců dne 13. září 1924 byl zřízen Stavební odbor.⁷⁶ Jednalo se jednoznačně o účelové naplnění litery zákona, aby mohla být žádána a vyplacena státní subvence. Stavební odbor měl povinnost zajistit vyhlášení veřejné soutěže, finanční stránku stavby, výběr místa, projektu a firmy, která stavbu provede. Předsedou byl zvolen bratr J. Černý, který byl švagrem poslance Národního shromáždění Ferdinanda Práška a blízkým přítelem Karla Farského. O měsíc později na schůzi stavebního odboru bylo rozhodnuto o soutěži na vytvoření plánů ke stavbě mezi stavitelem Tučapským, Arch. Pazourkem a Ing. Novákem.⁷⁷

⁷⁵ Archiv NO CČSH Brno Královo Pole, karton 1 M3: Stavba Husova sboru 1925.

⁷⁶ Pamětní kniha NO Brno-Královo Pole, čís. přír. 6/58, sign. 18/II B, s. 4.

⁷⁷ Pamětní kniha NO Brno-Královo Pole, čís. přír. 6/58, sign. 18/II B, s. 6.

Arch. Otmar Pazourek pocházející z Moravské Ostravy a člen ČČS byl přizván do soutěže s velkou pravděpodobností proto, že rok předtím dokončil stavbu Husova sboru ve Vratimově, kterou projektoval i dozoroval. Až dodnes je nad průčelím hlavního vstupu umístěn pravoslavný kříž.

3. Obrázek finálního návrhu podoby Husova sboru v Králově Poli Arch. Otmar Pazourka ze dne 20. listopadu 1924, se zamýšleným umístěním dvou pravoslavných křížů na vrcholcích věží.⁷⁸

Proč nebyli vybráni jiní daleko významnější architekti? Např. B. Fuchs, A. Wiesner, J. Polášek, J. Víšek, J. Kumpošt a další? Základní, nikoliv jedinou příčinou a důvodem pro výběr méně známých architektů, bylo nedostatečné finanční zázemí církve. Finanční poměry byly řešeny s pomocí darů, jak finančních, tak hmotných, půjčkami a v poslední řadě také státními subvencemi.⁷⁹ Církev argumentovala zákonným nárokem na spoluzívání stávajících kostelů, v kterém je jim bráněno. Proto stát při řešení vzniklého problému přistoupil na variantu poskytování státních subvencí ČČS na stavbu vlastních svatostánků.

⁷⁸ Archiv NO ČČSH Brno Královo Pole, karton 1 M3: Stavba Husova sboru 1925.

⁷⁹ Archiv NO ČČSH Brno Královo Pole, karton 1 M3: Stavba Husova sboru 1925, Stavební kniha.

9.2 Ing. Josef Novák, jeho návrh a výběr pozemku

V soutěži návrhů byl 19. ledna 1925 vybrán jako vítězný projekt Ing. Josefa Nováka. Narodil se 12. března 1887 v Masojedech. Maturoval v roce 1906 a jako odvedenec byl zařazen do 81 pěšího pluku Jihlava roku 1915.⁸⁰ Roku 1925 dokončil studium architektury na ČVUT v Brně.⁸¹ Byl ženatý, měl dvě dcery a učil na průmyslovce. V letech 1919-1923 bydlel na ulici Svatopluka Čecha 35, přímo naproti parcele, kde byl později postaven Husův sbor.⁸² Nabízí se spekulativní úvaha, jestli výběr pozemku s touto skutečností souvisel, protože jednoznačné důvody k výběru této parcely se mně nepodařilo dohledat. Za skutečný důvod pro výběr místa lze ale považovat fakt, že v době stavby byl za centrum Králova Pole považován rozsáhlý nově zbudovaný park na Slovanském náměstí, kde se potkával velký počet lidí při příležitostech pořádání různých akcí. Nespornou výhodou zakoupené parcely pro stavbu sboru proto byla vzdálenost pár desítek metrů od takto exponovaného místa. Výběr parcely byl proveden na valné hromadě a jednohlasně schváleno zakoupení pozemků od pánů Bílý a Manšnegla v celkové hodnotě 30. 000,-.⁸³ Kupní smlouva vyhotovená JUDr. Emanuelem Liškou ze dne 20. září 1924 mj. uvádí zakoupení parcel číslo 292/44, 292/45 a 292/46.⁸⁴

Samotný projekt Josefa Nováka byl vybrán z několika důvodů. V první řadě lze snadno dovodit fakt, že jako úředník se stálým platem neměl povinnost platit daně, a to samozřejmě znamenalo menší finanční zátěž pro zadavatele. Za přidanou hodnotu lze považovat i skutečnost, že byl vrchním architektem obce Královo Pole.⁸⁵ Dalším důvodem byla skutečnost, že poslanec Ferdinand Prášek stál za kladným vyřízením přidělení státní subvence ve výši 350. 000,- na tuto stavbu.⁸⁶ Současně s tím tu byla skutečnost, že pro výběr návrhu Nováka zde byla přímluva a doporučení vrchního rady Čapka, aby státem subvenovanou stavbu vedl právě státní inženýr.

---

⁸⁰ AVUT v Brně, Fond ČVŠT, inv. č. 39.

⁸¹ AVUT v Brně, Fond RČVŠT, kniha č. 219, inv. č. 257.

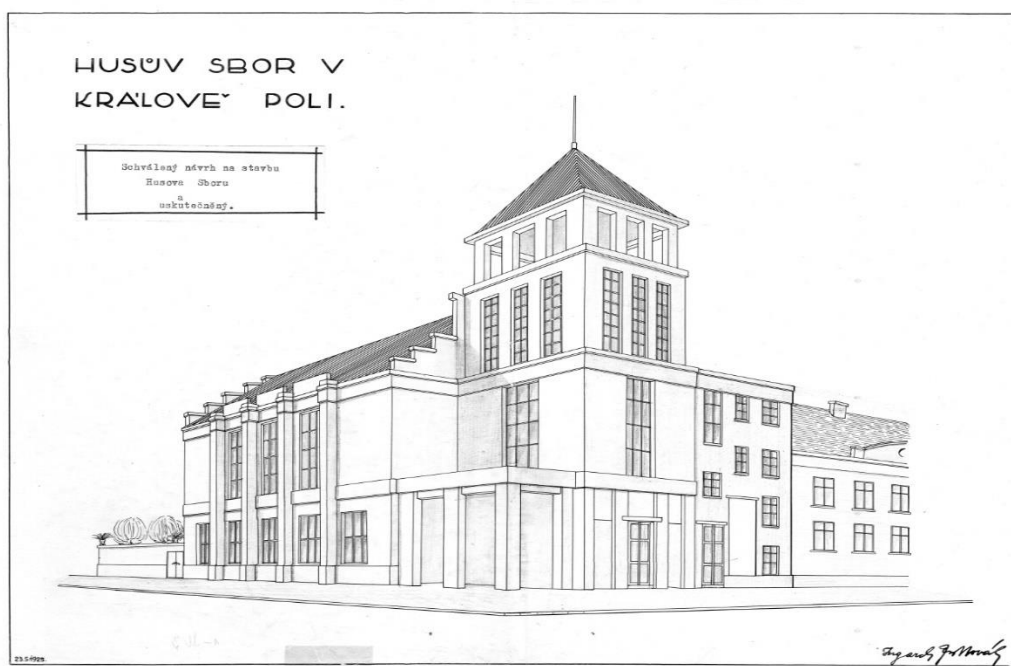
⁸² AMB, Fond Z1, Pobytová evidence občanů Brno, Josef Novák 12.3.1887... Srov. AVUT, Fond RČVŠT, kniha č. 2, kniha č. 5.

⁸³ Pamětní kniha NO Brno Královo Pole, čís. přír. 6/58, sign. 18/II B, s. 5.

⁸⁴ Archiv NO CČSH Brno Královo Pole, karton I M3: Stavba Husova sboru 1925. ... Srov. Pamětní kniha NO Botanická, Kronika náboženské obce Velkého Brna od roku 1921. Čís. přír. 8/79, sign. 29 B II., s. 27.

⁸⁵ AMB, Fond A1/30, Velké Brno 1918-1925, inv. č. 82, krabice č. 7.

⁸⁶ Pamětní kniha NO Brno Královo Pole, čís. přír. 6/58, sign. 18/II B, s. 5.

4. Obrázek návrhu Ing. Josefa Nováka, který byl schválen a realizován. Chybí zde vyobrazení umístění kalicha na špici střechy.⁸⁷

9.3 Architektura a koncepce stavby

Brno v letech 1919-1945 dosahovalo mezinárodního věhlasu díky architektuře, která byla v těchto letech známa celému světu. Nejznámějšími stavbami byly vila Löw Baar, Stiašny, Jurkovičova, Tugendhat, v oblasti sociální a komunitní to byly Lázně Zábřdovice, Zemanova kavárna, Masarykův studentský domov, Výstaviště a další. Vznik Československa otevřel architektuře velmi široké možnosti i zakotvení moderny, která se vyznačovala především znaky konstruktivismu.⁸⁸

Ve stylu konstruktivismu je postaven i Husův sbor. Jedná se o čtyřpodlažní budovu, jejíž průčelí je zdobené funkcionalistickým stupňovitým štítem, který je zapsán na seznamu kulturních památek České republiky. Věž je v podobě

⁸⁷ Archiv NO CČSH Brno Královo Pole, karton 1 M3: Stavba Husova sboru 1925.

⁸⁸ Za zakladatele moderní architektury v českém prostředí je považován Jan Kotěra, žák Otty Wagnera, vídeňského modernisty.

otevřeného hranolového tamburu se sedlovou střechou na špici osazená zlaceným 75 cm vysokým kalichem.⁸⁹ Ve věži byly umístěny také dva zvony. Při slavnostním otevření věnoval bratr Řehoř Studený tzv. umíráček o váze 33 kg (obrázek č. 5 na straně 33). Druhý větší o váze 240 kg s průměrem 785 mm, pojmenovaný Mistr Jan Hus, zhotovilo zvonařství Adalberta Gottfrieda Hillera na Starém Brně.⁹⁰ Při projektování byl v návrhu také zohledněn požadavek divadelního spolku Rozkvět na zřízení kulturního a divadelního prostoru v rámci stavby.⁹¹ Ten je umístěn v přízemí budovy, bohoslužebný sál je v prvním patře a jeho součástí je kůr s varhany přístupný z druhého patra. Stavitelem původních varhan byl Em. Š. Petr, který byl mj. stavitelem varhan v katedrále sv. Víta.

Přijetí stavby po jejím slavnostním otevření 25. října 1925 bylo rozpačité i rozporuplné. Nadšení z této události mírnilo několik zásadních detailů. Především bylo poukazováno na velmi malý pokoj určený pro faráře. Jednalo se o jedinou místnost v přízemí budovy. Farář byl záhy donucen bydlet mimo faru díky zcela nevyhovujícím podmínkám, které ani v nejmenším nesplňovaly nároky na trvalé bydlení. Administrativní a úřední místnosti v křídle fary byly prostorově dvakrát až třikrát větší. Také zcela nový ráz pojetí stavby jako takové byl přijat vcelku vlažně. Vše bylo připisováno maximální snaze odlišit se od katolické církve a také absenci jakékoliv vize o podobě budoucích svatostánků.⁹² Nutno dodat, že zamýšlená vizuální odlišnost se zdařila v maximální možné míře, ale zároveň stavba kopírovala dobový architektonický vývoj.

Kromě samotné stavby bylo zamýšleno postavit i studentskou kolej pro příslušníky církve, kteří z velké části pocházeli z řad nemajetných z Brna, Moravy i Slezska. Měla mít 3 patra, samostatné ložnice s počtem 30 postelí, učebny, koupelny, kuchyň, šatny a byt dozorce. Předpokládaný náklad na stavbu a vnitřní zařízení byl odhadován na 425. 000,-. K realizaci nedošlo s velkou pravděpodobností z finančních důvodů.⁹³

---

⁸⁹ ÚAP a muzeum CČSH, Fond: Archiv ústřední rady CČS, inv. č. 43/VI C-31.

⁹⁰ Oba zvony byly demontovány a odvezeny během měsíce března roku 1942 na základě výnosu Zemského hlavního města Brna čj. 6356/42-VI. Sbor od tohoto data bez zvonu. ... Pamětní kniha NO Brno Královo Pole, čís. přír. 6/58, sign. 18/II B, s. 136.

⁹¹ Archiv Brněnské diecéze, VITOSLAVSKÝ, Ludvík: *Dějiny náboženské obce církve československé v Brně-Králově Poli*. Čís. přír. 36/60, sign. 10/K3, s. 5.

⁹² Pamětní kniha NO Brno Královo Pole, čís. přír. 6/58, sign. 18/II B, s. 7. ... Srov. Archiv Brněnské diecéze, VITOSLAVSKÝ, Ludvík: *Dějiny náboženské obce církve československé v Brně-Králově Poli*. Čís. přír. 36/60, sign. 10/K3, s. 5.

⁹³ Pamětní kniha NO Botanická, Kronika náboženské obce Velkého Brna od roku 1921, čís. přír. 8/79, sign. 29 B II., s. 27.

9.4 Grümm a Dejmek

Nutností pro výběr stavební firmy bylo vyhlášení veřejné soutěže na stavbu budovy. Vyhlášena byla 1. dubna 1925. Počet účastníků není možné stanovit s jistotou, protože dva prameny, v kterých se mně podařilo dohledat tyto informace, se v uvedení počtu firem rozcházejí.⁹⁴ Udávaný počet dvanáct, respektive sedmáct účastníků také nezahrnuje jmenovitý výčet firem, které měly zájem na stavbě se podílet. Za všechny účastníky jsou zmiňovány pouze tři firmy, mj. také stavitelská firma Tučapský a Krejčí, která nabízela postavit stavbu celkovým nákladem ve výši 743. 403,-.⁹⁵ Ze všech uchazečů veřejné soutěže však byla vybrána stavitelská firma Grümm a Dejmek, přestože jejich nabídka stran nákladů byla nejvyšší ze všech. Předpokládané výdaje na stavbu firma vyčíslila na 916. 054,-.⁹⁶ Důvodem pro přidělení zakázky této firmě bylo přání Spořitelny, aby práci dostala místní firma s ohledem na momentální stavební stagnaci v obci. Záměrně píš, že zakázka byla přidělena, protože Spořitelna byla ochotná poskytnout půjčku na stavbu na základě své vlastní intervence, takže lze snadno dovodit zásah a ovlivnění výběrové soutěže.⁹⁷

S ohledem na celkovou výši nákladů nabízenou firmou Grümm a Dejmek proběhlo několik jednání s NO Královo Pole, kde se stavební i cenové podmínky upravovaly. Všechny dohodnuté podmínky byly zahrnuty do Zadávacího listu ze dne 27. dubna 1925.⁹⁸ Součástí tohoto listu bylo shrnutí podmínek. Mezi hlavní patřila nepřekročitelnost ceny a stanovení průběhu prací. Bylo dohodnuto přednostně využívat na práce dělníky z řad CČS. Dokončení stavby bylo naplánováno na den 30. září 1925 a při překročení termínu stanoveno 1 % penále za každý následující den. Dozor nad stavbou byl přidělen výhradně projektantovi budovy Josefu Novákovi a jednatelem pověřen Ing. Bohdan Horák. Zásadním bodem bylo zadržení 10 % z celkové ceny až do provedení superkolaudace.⁹⁹

---

⁹⁴ Přihlášených firem v počtu 17 udává: Archiv NO CČSH Brno Královo Pole, karton 1 M3: Stavba Husova sboru 1925. .... Účastníků veřejné soutěže v počtu 12 udává: Pamětní kniha NO Brno-Královo Pole, čís. přír. 6/58, sign. 18/II B, s. 7.

⁹⁵ Archiv NO CČSH Brno Královo Pole, karton 1 M3: Stavba Husova sboru 1925.

⁹⁶ ÚAP a muzeum CČSH, Fond: Archiv ústřední rady CČS, inv. č. 43/VI C-31.

⁹⁷ Archiv NO CČSH Brno Královo Pole, karton 1 M3: Stavba Husova sboru 1925.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž.

Husův sbor byl postaven v rekordním čase šesti měsíců. Firma byla vybrána 24. dubna 1925 a stavba slavnostně otevřena už 25. října téhož roku. Přesto nebo lépe řečeno právě proto nejspíš stavbu provázelo nespočet sporů. Důvodem také mohlo být, že na dílčích částech stavby se podílelo dalších osmnáct specializovaných živnostníků. Lze doložit několik takových situací, např. spor s Františkem Aujeským, který zhotovil střešní krytinu. Popíral tvrzení CČS z použití nekvalitního materiálu a rovněž odmítal zaplatit 2 % daně z obratu. Nakonec byl nucen úpravy provést, přestože chtěl původně celou záležitost řešit soudní cestou. Také mu byla po kontrole Novákem vyúčtovaná částka ponížena o daň z obratu. Ostatně povinnost zaplacení dvouprocentní daně z obratu bylo součástí všech smluv vázaných ke stavbě.¹⁰⁰ Z dalších nedostatků lze jmenovat pochybení při instalaci oken provedené stolařstvím Jana Wenera nebo nekvalitně zhotovené klempířské práce klempířstvím Františka Packa.¹⁰¹ Závady se projevíly během silných dešťů, při kterých do budovy opakovaně zatékalo a došlo k poškození vnitřních prostor. Všechny spory provázela osobní i písemná komunikace, která často vytvářela velmi napjaté situace, hrozby soudními žalobami, dohadování se o každou část provedených prací a dokazování si vzájemného pochybení s žádostmi o okamžité řešení zjištěných nedostatků a nápravu zjištěných nedodělků.

Spory o nedodělky a nekvalitní provedení prací byly nalezeny prakticky ve všech případech živnostníků podílejících se na stavbě. Po dokončení stavby proběhly opakované kontroly, které trvaly další dva roky. Všechny nálezy o pochybení bylo nutné odstranit, aby mohla být schválena superkolaudace na základě které by mohla NO Královo Pole vyplatit zbývající části zadržovaných jistin firmám a živnostníkům. Během tohoto více než dvouletého období došlo k řadě dalších sporů a výhrůžek vymáhání soudem. K upomínkám lze uvést i prohřešky samotné NO Královo Pole, kdy byla např. upozorněna městem Brno dne 17. prosince 1926 na dosud neuhrazený poplatek ve výši 7. 032,- za povolení ke stavbě sboru. Další upomínkou bylo upozornění ze dne 31. března 1928 ohledně nezaplacení tzv. uznatného, což byl poplatek za užívání veřejného prostoru v průběhu stavby. Upomínky byly navýšeny o 6-% úrok z prodlení.¹⁰²

---

¹⁰⁰ Archiv NO CČSH Brno Královo Pole, karton 1 M3: Stavba Husova sboru 1925.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Archiv NO CČSH Brno Královo Pole, karton 1 M3: Stavba Husova sboru 1925.

Vyplacení samotné firmy Grümm a Dejmek provázely asi největší spory, opakované hrozby žalobou a žaloby uskutečněné. Firma nesčetněkrát žádala přímo ÚR CČS písemnou formou o zaplacení za provedenou stavbu. Také NO Královo Pole sama žádala ÚR o poskytnutí finančních prostředků k vyplacení stavitelů. Situace se vyhrtila 9. února 1926 po podání žaloby ze strany stavitelů na NO Královo Pole. Pod tíhou hrozby exekuce NO zaslala žádost o poskytnutí okamžité finanční pomoci ve výši 150. 000,-, jinak zplnomocnění zástupci přijedou pro peníze přímo do Prahy.¹⁰³ Další žalobu podala stavební firma 26. října 1927, protože stále nebyla provedena superkolaudace a nemohla být vyplacena zadržovaná desetiprocentní kvóta.¹⁰⁴ Posledním soudním sporem byla žaloba firmy na nedoplatek ve výši 70. 000,- ze dne 27. prosince 1927. Spor byl nakonec vyřešen s pomocí zástupce CČS JUDr. Bohuslavem Havlíkem¹⁰⁵ dohodou o vyplacení částky 47. 500,- poníženou o přislíbené slevy ze strany stavitelů sjednané v Zadávacím protokolu. Stavitelé chtěli původně vyplatit odměny bez dříve sjednaných slev s ohledem na zadržování finanční odměny a dlouhé průtahy při jejich vymáhání.¹⁰⁶

K doplnění celkové představy o finančních nákladech, výdajích, subvencích a darech uvádím následující souhrnné informace, které se v jednotlivých pramenech také liší. Pamětní kniha NO Královo Pole uvádí náklady spojené se stavbou ve výši rovného milionu korun.¹⁰⁷ Do této ceny byly s největší pravděpodobností zahrnuty náklady na zamýšlenou stavbu koleje, která realizována nebyla (o zamýšlené stavbě koleje blíže na konci kapitoly Architektura a koncepce stavby). Stejnou částku udává ve svém pasportu farář Ludvík Vitoslavský.¹⁰⁸ Je tak snadné dovodit, že při vytvoření svého pasportu o vývoji v Králově Poli vycházel přinejmenším v tomto případě z Pamětní knihy náboženské obce Královo Pole. Proto je to nejspíš jediná shoda při vyčíslení nákladů spojených s touto stavbou. V pramenech archivu Ústřední rady CČSH je možné dohledat výši jednotlivých nákladů vyčíslené v celkovém úhrnu na 723. 621,-.¹⁰⁹ Bilance celkových nákladů sestavená pro

---

¹⁰³ ÚAP a muzeum CČSH, Fond: Archiv ústřední rady CČS, inv. č. 17/VI C-3/11.

¹⁰⁴ ÚAP a muzeum CČSH, Fond: Archiv ústřední rady CČS, inv. č. 21/VI C-3/8.

¹⁰⁵ Archiv NO CČSH Brno Královo Pole, karton 1 M3: Stavba Husova sboru 1925.

¹⁰⁶ ÚAP a muzeum CČSH, Fond: Archiv ústřední rady CČS, inv. č. 43/VI C-31.

¹⁰⁷ Pamětní kniha NO Brno-Královo Poli, čís. přír. 6/58, sign. 18/II B, s. 8.

¹⁰⁸ Archiv Brněnské diecéze, VITOSLAVSKÝ, Ludvík: *Dějiny náboženské obce církve československé v Brně-Králově Poli*. Čís. přír. 36/60, sign. 10/K3, s. 6.

¹⁰⁹ ÚAP a muzeum CČSH, Fond: Archiv ústřední rady CČS, inv. č. 43/VI C-31.

kolaudaci ze dne 25. října 1927 byla vyčíslena na 684. 000,-¹¹⁰. Další rozdíl je možné nalézt v soupisu úhrad, kde je vyčíslení celkové částky uvedeno ve výši 682. 800,- vypočítané na základě souhrnu úhrad, vlastních prostředků, darů subvencí od ÚR a hypotéky od Spořitelny.¹¹¹ Co se týká subvencí poskytnutých ÚR CČS je v pražském archivu církve uvedena celková částka úhrnem ve výši 491. 070,-.¹¹²

Z výše uvedených citovaných finančních záznamů lze jednoznačně uvést, že pro zjištění skutečných nákladů by bylo nutné provést hlubší a důkladnější bádání, které by jistě vydalo na další studii. Rovněž je na místě úvaha, zda by další studie objasnila skutečné náklady na stavbu. Jako další uvádím, že pro tuto práci by podrobnější zkoumání finančních záznamů bylo příliš odbočující s ohledem na zvolené téma. Další zřejmou skutečností z výše popsaných událostí je, že sporů a žalob bylo daleko více. K dílčím sporům jednotlivých živnostníků nejspíš existuje v archivech CČSH více podkladů. Skutečnost, že velká většina dochovaných archivů je neinventarizována a netříděna, nabízí možnost dalšího bádání.

5. Menší ze dvou zvonů Husova sboru v Králově Poli.¹¹³

¹¹⁰ Archiv NO CČSH Brno Královo Pole, karton 1 M3: Stavba Husova sboru 1925.

¹¹¹ ÚAP a muzeum CČSH, Fond: Archiv ústřední rady CČS, inv. č. 43/VI C-31.

¹¹² ÚAP a muzeum CČSH, Fond: Složka NO Brno Královo Pole.

¹¹³ Archiv NO Brno Královo Pole, Fond 1-60/M4a, Fotografie II.

10. Shrnutí

Katolictví své učení vyvinulo v době, kdy ještě nebylo vůbec známé a zůstalo mezi lidmi dodnes. Jde o způsob života pevně zakotvený v myslích jednotlivce i celých národů. Několik staletí přetrvávající mezinárodní působení katolické církve vytvořilo v podvědomí všech symboly vážnosti a autority vázané k instituci jako takové. Síla tohoto fenoménu dala vzniknout úřadům a funkcím, na jejichž základech církev vystoupala na vrchol své vážnosti a moci. Později se neměnnost struktury církve proměnila v ustrnulost, která byla vnímána jako zpátečnictví. Na první místo se dostaly otázky národní, sociální a hospodářské. Potřeby společnosti dalece překonaly zavedené zvyklosti proklamované katolickou církví. Nutnost propojení mravní síly s nově vznikající pragmatickou společností narazily na limity toho, co dosavadní církev nabízela a nabídnout mohla. Názorová roztržičnost národů i lidský faktor nasměrovaly dění k hledání průsečíku „zlatého středu“. Hledaly se hodnoty a jistoty takřkajíc šité na míru místně i lidsky.

Pro Československo byla v této době důležitá otázka identity, sebeurčení a vytvoření vlastních hodnot se silným historickým základem. Snaha o vytvoření něčeho nového na základech toho starého předznamenala směr budoucích událostí. Politický a ideový prvek spolu s touhou po změně k lepšímu byl hnací silou, která dala vzniknout nové církvi. Přestože katolický modernizmus působil v mezinárodním měřítku byla CČS jedinou, která na pozadí těchto událostí vznikla. Také se stala specifickým prvkem charakterizující sled událostí po vzniku ČSR¹¹⁴.

Aktivita nově vznikající církve byla nejintenzivnější na počátku 20. století. Podstata a základ struktury této církve samozřejmě narazily na odpor římskokatolické hierarchie i samotného papeže, který modernizmus v roce 1907 zakázal. Nový přístup k náboženství s sebou přinesl zcela nové pojetí. Základy své ideologie CČS postavila na slovech Evangelia.

„... na té skále vystavím svou církev a brány pekelné ji nepřemohou. Dám ti klíče království nebeského...“ (Matouš 16, 18).

---

¹¹⁴ SPISAR, Alois: *Úvod do věrouky duchu Církve československé*. Praha 1939, s. 153-155. ... Srov. FRÝDL, David: *Zrod Církve československé (husitské)*. In: 90 let Církve československé husitské. Praha 2010, s. 17-18.

Charakteristickými prvky byla snaha o mravní snažení a vědecké poznání.¹¹⁵ Náboženství nová církev vnímala jako samostatný a osobitý projev duševní činnosti člověka, projevující se silnou vůlí a citem. Ideová a mravní obroda byla hlavním cílem Farského. Právě tímto se měla nová církev od římskokatolické, která těžila ze svého bohatství a jistot.¹¹⁶ Při respektování demokratického prvku, společenských a sociálních otázek byla vytvořena organizace, která již v roce 1921 měla 525.333 věřících a v roce 1930 s počtem 793.385 členů byla druhou největší církví v ČSR.¹¹⁷

S rozvojem a potřebami církve vyvstalo několik problémů. Předně to byla tzv. pravoslavná krize. Ta vznikla díky aktivitám Matěje Pavlíka i na základě potřeby svěcení nových biskupů. Po přijetí pravoslaví by bylo samozřejmostí provádět liturgii v rodném jazyce a zrušení celibátu. Především zásluhou Bohumila Zahradníka-Brodského bylo přijato memorandum zaslané srbské církvi. Snahy o toto spojení postupně odezněly především díky zjištění, že byly požadovány trvalé závazky od CČS a nemožnost volného vývoje církve.¹¹⁸ Pravoslavné křídlo v čele s Matějem Pavlíkem-Gorazdem se od církve oddělilo a samotná CČS pokračovala v původně stanoveném směru demokratické ideologie postavené na národních prvcích vycházejících z křesťanství.

Pozornost se zaměřila na výchovu nových farníků, propagaci na mezinárodní scéně, a především na hmotnou stránku obcí, která by řešila výstavbu vlastních svatostánků. Dlouhodobé požadavky na zrovnoprávnění církvi v ČSR v oblasti majetku a spoluužívání stávajících farností přinesly také řadu konfliktů. Neúnosnost této situace vyústila v rozhodnutí vlády zajistit finanční stránku v podobě subvencí na stavby sborů státem uznané nové církve. Vznik školy, úřadů a sborů církev institucionalizoval a potvrdil její stálé místo v československé společnosti.

---

¹¹⁵ MATYÁŠ, Milan: *Seznamujeme se s Církví československou husitskou*. Praha 1999, s. 3.

¹¹⁶ MALÝ, Oskar: *Dr. Farský a první čsl. náboženská obec na Moravě*. In: Sborník Dra. Karla Farského. Praha 1928, s. 201.

¹¹⁷ KOVÁŘ, František: *Co jest Církev českomoravská*. Praha 1940, s. 3. ... Srov.: SRB, Vladimír: *Statistická příručka CČS 1949*. Praha 1949, s. 19 a 45.

¹¹⁸ KAŇÁK, Bohdan; ČERVENÝ, Vladimír: *Zápas o ideovou orientaci (1920-1924)*. In: 90 let Církve československé husitské. Praha 2010, s. 34-35.

11. Závěr

Záměrem práce bylo podat ucelený souhrn zásadních okolností provázejících stavbu prvního Husova sboru v Brně. Tento proces dokresluje podstatným způsobem dějinné události před vznikem ČSR i po něm. Jsou provázané s děním v samotné republice i v mezinárodním měřítku, propojily lidskou a politickou stránku společnosti. Proměna myšlení na sebe nutně navázala i zásadní požadavky na změnu dosavadních stálých struktur v monopolním postavení katolické církve. Nové poválečné uspořádání států, posílení národních hodnot, návrat k historickým základům a důraz na sebeuvědomění si vlastních kořenů daly prostor k vytvoření nové církve. Stala se součástí každodenního života a dlouhou dobu ovlivňovala vývoj událostí v ČSR i na mezinárodním poli.

Vývoj a vznik církve zasahovaly do nejvyšší politiky Československa. Zájem a kladný postoj k aktivitám církve projevil osobními návštěvami na několika akcích i T. G. Masaryk. Snahy o začlenění do společnosti a aktivity spojené s narovnáním poměrů mezi římskokatolickou a novou církví byla nucena řešit opakovaně vláda ČSR. V začátku to znamenalo vydání prohlášení o uznání nové církve ústy ministra školství Gustava Habrmana podle §2 zákona z roku 1874 dne 15. září 1920. Následný boj o možnost užívání stávajících kostelů, far a hřbitovů s sebou přinesla opakované požadavky na zrovnoprávnění všech církví. To přislíbil tehdejší předseda československé vlády Antonín Švehla, poměrem 115 miliónů pro katolíky a necelých 5 miliónů pro CČS. K vyplacení ale nikdy nedošlo. Snahy o vzdělávání v duchu nové věrouky vyústily například k otevření nové Husitské teologické fakulty v roce 1921 nebo Bohoslovecké koleje v roce 1926. Zároveň byly žádány úpravy k obsahu výuky. Jednalo se o úpravy v systému vyučování dějin se zaměřením na propojení národního, kulturního, duchovního i politického vývoje. Vyústění takových snah mělo směřovat k vytvoření orgánu, který převezme dozor nad obsahem učebnic a bude zajišťovat spolupráci učitelů dějin.

Samostatným intermezem byla pravoslavná krize, kterou církev překonala, ale úsilí Gorazda o prosazení pravoslaví v ČSR narazilo mj. i na mezinárodní problém. Dosavadní srbský biskup Sawatij podléhal cařihradskému patriarchátu a neměl pravomoc k těmto aktivitám. Situaci tak musela řešit mezinárodní diplomacie. Naproti tomu kladné působení na mezinárodní úrovni zahrnovalo

aktivity směřující k vytvoření Světového svazu pro svobodná křesťanství a náboženskou svobodu založeného ve dnech 8.-11. července 1930 v Arnhemu. Svaz převzal práci Mezinárodního kongresu pro pokrok náboženství založeného v květnu roku 1925. Církev kromě angažovanosti v seskupování svobodných církví byla pořadatelem osmého mezinárodního kongresu konaného v Praze v roce 1927. Bezprostředním důsledkem byl vznik stálé instituce v Utrechtu s vlastním sekretariátem. Na konferenci ve Stockholmu v roce 1925 vyjádřil metropolita Germanos pochvalné uznání vůči CČS, že se vyvarovala centralismu, vystupuje mírně a tolerantně. Dnes je CČSH mj. členem Světové rady církví a Ekumenické rady církví, které usilují o spolupráci a porozumění s ostatními církvemi.

Stavba vlastního svatostánku se může jevit jako podružná marginálie a na samém konci daných událostí. Faktem ovšem zůstává zcela inovativní pojetí takových staveb a zároveň vytvoření naprosto odlišného symbolu charakterizujícího novou církev. Návaznost na nově se prosazující styl konstruktivismu a funkcionalismu šly ruku v ruce s novým nahlížením na fungování instituce náboženství. Přestože církev vycházela z křesťanství a svůj poměr k němu vyjadřovala tím, že stojí na základech Evangelia, její přístup a celkové pojetí se odlišovalo prakticky ve všech směrech. Ať už se jednalo o strukturu, věrouku, teologii (teologie má být samostatná a nezávislá na autoritě i církví) nebo stavbu vlastních svatostánků. Styl, podoba a až asketická střídmost nově budovaných staveb navenek i uvnitř byly v ostrém kontrastu s bohatou okázalostí kostelů římskokatolické církve. V této souvislosti lze jednoznačně poukázat na absenci finančního zázemí CČS, ale vzhled modliteben byl a zůstává hmatatelným i vizuálním důkazem odlišnosti.

Na úplný závěr zmíním několik možných směrů bádání vyplývajících z této studie. V první řadě se nabízí důkladnější a ucelený pohled na aktivity CČS ovlivňující mezinárodní politiku. Další možností je zaměření se na vliv církve během 2. světové války i po ní, např. v souvislosti se sdružením *Pacem in terris*. Jiný úhel pohledu může nabídnout samotná teologická otázka a jak ji vnímala laická veřejnost vně i uvnitř nové církve. S tím souvisí i otázka hospodářská a sociální, pokud se zaměříme na období let 1919 a 1920, kdy v Brně „řádily“ tyfus, cholera, slintavka a kulhavka. Samostatnými studii by také mohly být okolnosti dalších staveb tohoto typu v jiných regionech, které na sebe mohou navázat zaměření se na osobnosti méně známých i neznámých architektů.

12. Seznam použitých zkratek

MZA	Moravský zemský archiv
AMB	Archiv města Brna
ZaO	Zemský archiv Opava
ÚAP	Ústřední archiv Praha
AVUT	Archiv Vysokého učení technického v Brně
ČVŠT	Česká vysoká škola technická
RČVŠT	Rektorát České vysoké školy technické
ČSR	Československá republika
CČS	Církev československá
CČSH	Církev československá husitská
JKD	Jednota katolického duchovenstva
ZRS	Zemská rada starších
ÚR	Ústřední rada
NO	Náboženská obec
USA	Spojené státy americké
bm	Běžný metr
inv. č.	Inventarizační číslo
rkp.	Rukopis
fasc.	Fascikl
sign.	Signatura
čís. příř.	Číslo příručky
tzv.	Tak zvaný
tzn.	To znamená
atd.	A tak dále
pozn.	Poznámka
srov.	Srovnej
č. j.	Číslo jednací
mj.	Mimo jiné
arch.	Architekt
Dr.	Doktor

13. Seznam použitých pramenů a literatury

13.1 Prameny

- AMB, Fond A20, Archiv města Králova Pole (1515-1945), XXI., fasc. 3, rkp. 4023, neinventarizováno.
- AMB, Fond A20, Archiv města Králova Pole (1515-1945), XXI., fasc. 87, subfascikl 8, neinventarizováno.
- AMB, Fond A20, Archiv města Králova Pole (1515-1945), XXI., fasc. 124, subfascikl 6, neinventarizováno.
- AMB, Fond A20, Archiv města Králova Pole (1515-1945), XXI., fasc. 124, subfascikl 8, neinventarizováno.
- AMB, Fond A1/30, Velké Brno 1918-1925, inv. č. 82, krabice 7.
- AMB, Fond A1/26, Presidiální spisovna II. 1888-1932, inv. č. 720, krabice 149, fasc. R-9/2.
- AMB, Fond Z1, Pobytová evidence občanů, Josef Novák 12.3.1887.
- Archiv Brněnské diecéze CČSH, Vitoslavský Ludvík, Dějiny náboženské obce Církve československé v Brně-Králově Poli, čís. přír. 36/60, sign. 10/K3.
- Archiv NO CČSH Brno Královo Pole, Fond 1 M3, Stavba Husova sboru, netříděno.
- Archiv NO CČSH Brno Královo Pole, Fond 1-60/M4a, Fotografie II.
- AVUT v Brně, Fond ČVŠT, inv. č. 39.
- AVUT, Fond RČVŠT, kniha 2.
- AVUT, Fond RČVŠT, kniha 5.
- AVUT, Fond RČVŠT, kniha 219, inv. č. 257.
- Pamětní kniha NO CČSH Brno Královo Pole, čís. přír. 6/58, sign. 18/II B.
- Pamětní kniha NO CČSH Brno Botanická, Kronika náboženské obce Velkého Brna od roku 1921, čís. přír. 8/79, sign. 29 B II
- Ústřední archiv a muzeum CČSH Praha, Složka NO Brno Královo Pole, neinventarizováno, netříděno.

- Ústřední archiv a muzeum CČSH Praha, Fond: Archiv Ústřední rady CČS, inv. č. 17/VI C-3/11.
- Ústřední archiv a muzeum CČSH Praha, Fond: Archiv Ústřední rady CČS, inv. č. 21/VI C-3/8.
- Ústřední archiv a muzeum CČSH Praha, Fond: Archiv Ústřední rady CČS, inv. č. 43/VI C-31.
- Ústřední archiv a muzeum CČSH Praha, Fond: Korespondence Dr. Karla Farského, inv. č. 758.
- ZaO pobočka Olomouc, Fond: ZRS CČS Olomouc, inv. č. 3, karton 1.
- ZaO pobočka Olomouc, Fond: ZRS CČS Olomouc, inv. č. 94, karton 3.
- ZaO pobočka Olomouc, Fond: ZRS CČS Olomouc, inv. č. 104, karton 3.
- ZaO pobočka Olomouc, Fond: ZRS CČS Ostrava, inv. č. 3, karton 1.
- ZaO pobočka Olomouc, Fond: ZRS CČS Ostrava, inv. č. 5, karton 1.

13.2 Literatura

- CEKL, Jan: *Působení Dr. Farského na Moravě*. In: Sborník Dra Karla Farského. Praha 1928, s. 198-201.
- CIBULKA, Pavel: *Městys a město 1844-1918*. In: Dějiny Králova Pole. Brno 2004, s. 117-175.
- FRÝDL, David: *Zrod Církve československé (husitské)*. In: 90 let Církve československé husitské. Praha 2010, s. 17-30.
- KAŇÁK, Bohdan; ČERVENÝ, Vladimír: *Zápas o ideovou orientaci (1920-1924)*. In: 90 let Církve československé husitské. Praha 2010, s. 31-42.
- KAŇÁK, Bohdan: *Budování církve (1924-1939)*. In: 90 let Církve československé husitské. Praha 2010, s. 43-56.
- KAŇÁK, Bohdan: *Olomouc. Husův sbor*. Velehrad 2007.
- KAŇÁK, Miloslav: *Dr. Karel Farský. O životě a díle prvního patriarchy Církve československé*. Praha 1951.
- KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha 2000.

- KOLÍNSKÝ, Petr: *Dr. Farský a „Český zápas“*. In: Sborník Dra Karla Farského. Praha 1928, s. 163-168.
- KOVÁŘ, František: *Co jest Církev československá*. Praha 1940.
- KOVÁŘ, František: *Dílo jeho pera*. In: Sborník Dra Karla Farského. Praha 1928, s. 106-122.
- KOVÁŘ, František: *Náš poměr ke katolictví*. In: *Náš duchovní zápas*. Praha 1936, s. 14-24.
- MALÝ, Oskar: *Dr. Farský a první čsl. náboženská obec na Moravě*. In: Sborník Dra Karla Farského. Praha 1928, s. 201-202.
- MATYÁŠ, Milan: *Seznamujeme se s Církví československou husitskou*. Praha 1999.
- POKORNÝ, František: *Schematismus československé církve 1933*. Praha 1933.
- PRÁŠEK, Ferdinand: *O vzniku papežského státu a co z toho plyne pro naše poměry*. Praha 1929.
- RÁDL, Emanuel: *Náboženství a politika, svazek 1*. Praha 1921.
- ŘEPA, Milan: *Od vzniku republiky po únorový puč (1918-1948)*. In: *Dějiny Králova Pole*. Brno 2004, s. 176-239.
- SALAJKA, Milan: *Portrét Církve československé husitské*. Praha 2007.
- SPISAR, Alois: *Ideové dílo bratra patriarchy*. In: Sborník Dra Karla Farského. Praha 1928, s. 86-100.
- SRB, Vladimír: *Statistická příručka Církve československé 1949*. Praha 1949.
- VEVERKOVÁ, Kamila: *osvícenství a modernismus*. In: *90 let Církve československé husitské*. Praha 2010, s. 9-16.